

Leon Sheleff. The Thin Green Line: From Intractable Problems to Feasible Solutions in the Israeli–Palestinian Conflict.

Xlibris Corporation, 2005. 216 pages.

משה שוקד*

ליאון שלף הלך לעולמו והשאיר אחריו כתב יד של חשבון נפש אישי ולאומי. הוא אף דאג להקדיש אותו לקבוצת חברים קרובים. רעייתו, רינה שלף, ערכה את כתב היד במסירות ודאגה להוציאו לאור בחזקת צוואה של חבר לחיים ולדרך. לא ניתן להתייחס לטקסט זה בלא לחוש בקולו ובדמותו של הכותב. כזה היה שלף בעל פה ובכתב. מקפיד להתייחס לעבודותיהם של חוקרים אחרים, מתפלפל בעולם של תיאוריות סוציולוגיות, חותר למקורות התרבות היהודית, אך גם פרקליט בגישתו ובטון דיבורו.

גם אם לא התכוון לכך, הרי מסה זו, ששואפת לכונן מחדש את עקרון הקו הירוק כשביל של הפרדה וכהסדר של שלום צודק בין ישראלים לפלסטינים, יש בה ממד של חזון נבואי. ליאון שלף היה איש מיוחד במגדל השן האקדמי, רודף צדק עבור היחיד והציבור. את אמונתו בצדק אוניברסלי שאב גם ממקורות התרבות היהודית, ובייחוד מהיחס המקראי לזר ולגר. את הספר הקדיש לחברי תנועת השלום האוניברסיטאית "עד כאן", שהיה בין מקימיה ושראה בה דוגמה למעורבות של אקדמאים בדרך אל השלום הנכסף.

לאורך הספר ניכר ששלף מודע לכוחם של סמלים לשוניים ותרבותיים. הוא עומד על אסטרטגיית ההתמודדות של החברה הישראלית על רבדיה עם הגדרת שכניה הפלסטינים באופן המתחמק שנים רבות מאזכור של מדינה פלסטינית. ובהקשר זה, נושא מיוחד שמעסיק את שלף הוא שאלת ירושלים, שהיא בעיניו מוקד הסכסוך, אף שמעמדה הוא במידה רבה מדומיין. כך למשל, גבולותיה של העיר מעולם לא היו דומים לאלה שעליהם נאבקה ישראל, והעיר של ימינו מחולקת בין שתי אוכלוסיות וטריטוריות שאין לחבר ביניהן בכוחם של סמלים חדשים רטוריים ותכנוניים ובאמצעי כפייה פוליטית. אין כל בסיס לרטוריקה של עיר מאוחדת, שאפילו בשמה, טוען שלף, מצוי עקרון הדואליות: תבניתו של השם ירושלים דומה לכפילות העיניים, האוזניים, המכנסיים וכיוצא באלה.

שלף מצביע על הסדר פוליטי של קונפדרציה שיפתור את בעיות הקיום הלאומי העצמאי של שתי האוכלוסיות. כך תיפתר גם בעיית הזהות הלאומית של ערביי ישראל, שיוכלו להזדהות עם הדגל ועם ההמנון המשותפים של שני העמים שיתקיימו לצד הדגלים וההמנונים של כל אומה בנפרד. וירושלים, כפי שמסמל שמה, תהיה מחולקת מחד ומשותפת מאידך במוסדות הקונפדרציה. רעיון הקונפדרציה אינו חדש, אבל שלף מנסה לעורר אותו כפתרון ריאלי. זו כמובן תקווה מסוג הנבואות התנ"כיות לימים טובים יותר, אך בתקופה שבה התפוררה ברית המועצות ואוחדה אירופה, מותר לגלגל תקוות וחלומות לעתיד של שלום ושיתוף גם באזורנו. "תמימותו" של שלף מעוררת אמפתיה על רקע הידיעה שהכותב מעורה היטב בנבכי ההיסטוריה ובכללי המשפט הבינלאומי. הוא מודע לכישלונות שהתגלו

* החוג לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה באוניברסיטת תל אביב.

בהסדרים קונפדרטיביים, אך מאמין שאפשר ללמוד משגיאות אלה ולהתאים את הרעיון לתנאים המיוחדים של ישראל ופלסטין. בעיקרו של דבר, שלף מבקש לעורר את ההמיון לפתרונות יצירתיים שישברו את המחסומים הפסיכולוגיים ואת הקיבעון המחשבתי השוררים באזורנו זה שנים רבות, לפני הקמת המדינה ואחריה.

שלף אינו מוחל לממשלות השמאל, שגם הן היו שותפות למדיניות ההתנחלות בשטחים הכבושים. הוא כולל בהאשמה זו את מר אהוד ברק, שעל אף נדיבותו כביכול, אשר גם היא לא הייתה משוחררת ממחויבות לשמירת שטחי התנחלויות, קרס תהליך אוסלו. הוא דוחה את טענת הימין שההתנחלות בשטחים היא המשך המפעל הציוני. העלייה לארץ והקמת היישוב היו תוצר של אידיאולוגיה ותנאים של תקופה אחרת, בניגוד לתנועת ההתפשטות של הימין בדגם קולוניאליסטי בעליל. הבדל זה מתבטא אף במונחים של "התיישבות" בתקופת טרום המדינה לעומת "התנחלות" מאז 1967.

בהתפתחות זו של בנייה התנחלותית מאסיבית ליהודים, שנעשית מתוך אדישות לסבלם של הפלסטינים המצופפים במחנות הפליטים הקרובים, רואה שלף התעלמות מלקחי ההיסטוריה היהודית ומהמוסר היהודי לדורותיו. הוא מדגיש שישראל אינה המדינה היחידה באזורנו שבה קיימת התמודדות מתמדת עם בעיית שילובם של מיעוטים אתניים ודתיים. משום כך אין הנושא בגדר יוצא מהכלל, ואין הצדקה לטענת המדינה שאין לה דרך הוגנת ודמוקרטית לטפל במיעוטים.

שלף מתעמת עם התזות של דוד חזוני, האינטלקטואל המוביל בחזית הימין, אשר נותן תרגום אגרסיבי למסרים תנ"כיים. שלף אינו תומך בזכות השיבה הבלתי מוגבלת של הפלסטינים, אך מבקש, כאמצעי של שוויון, לבטל את הזכות האוטומטית של יהודים להגר ארצה ולקבל אזרחות. לחזונו להסדר של שלום בין העמים הוא מגייס עקרונות משותפים של מסורת הסולחה הערבית ושל מסורת השלום שבמקורות היהודיים.

למי מופנה הספר? לכאורה לציבור הישראלי שאותו רוצה שלף לשכנע שהשלום אינו חזון בלתי מציאותי בשל שותף בלתי אפשרי. ואולם, בפירוט האירועים של תולדות הקונפליקט פונה שלף לא פחות גם אל הפלסטינים ואל העולם היהודי והלא יהודי שמחוץ לישראל, כדי לשחזר בפניהם את עובדות הקיום ואת האידיאולוגיות המתנגשות שהובילו את ישראל עד הלום. דומה ששלף – שעזב את דרום אפריקה בנעוריו, כשעוד הייתה חברת אפרטהייד, וחזר לבקר בה לאחר מהפכת השלום בין לבנים לשחורים – מאמין שמהפך של שלום אפשרי וצפוי גם בין הישראלים לפלסטינים. המהפכה בדרום אפריקה התרחשה בשל מפגש הלחצים מבפנים ומבחוץ, ואין ספק שאם יבוא שלום, יהיה זה רק בעזרת שילוב מוצלח של כוחות שחותרים לשינוי מתוך החברה היהודית והפלסטינית ושל כוחות מבחוץ שיפעילו את המקל והגזר כדי להוביל את השותפים בעל כורחם לעתיד טוב יותר.

באווירת חוסר האמון וההכדוך השוררת במקומותינו, האופטימיות של שלף יכולה לעורר תימהון. אך האם מותר לנו לוותר על התקווה? שלף, שראה עצמו קשור לתרבות היהודית, ממשיך במסורת התקווה שהיא בוודאי מיסודות הקיום של החברה היהודית לדורותיה. שלף נפטר בטרם עת וללא סימני מחלה מוקדמים, ודומה שהכין בספר זה מסמך של פרידה שמסמל את דמותו כמדען, כישאלי גאה בזהות יהודית וכנושא ערכים מוסריים אוניברסליים. מי ייתן וחזונו יתגשם בעתיד הנראה לעין.